

AZERBAIJAN'DA YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN BİLİMSEL YETERLİLİK DÜZEYİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Abulfaz SÜLEYMANOV*

Özet

Bu araştırmanın amacı, Azerbaycan üniversitelerinde 2012-2013 yıllarında yüksek lisans programına devam eden öğrencilerin programa ilişkin görüşlerini belirlemek, yüksek lisans öğrencilerinin bilgi paylaşımı sağlayan kongre, sempozyum ve benzeri bilimsel toplantılara katılım düzeyini saptamaktır. Ayrıca bu çalışmada, öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, lisans dönemine ait öğretim bilgileri ve genel sorunlarının belirlenmesi de amaçlanmıştır. Çalışmada ulaşılan bulgular doğrultusunda öğrencilerin bilimsel hususlara yatkınlık düzeyi betimlenmiş, onların programın gerekliliği, yararları, niteliği ve programda yaşanan sorunlara ilişkin görüşleri değerlendirilmiş ve gerekli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Azerbaycan, Lisansüstü eğitim, Lisansüstü öğrenci, Araştırma yeterliği, Akademik güdülenme*

THE ASSESSMENT OF POST GRADUATE STUDENTS FROM THE POINT OF VIEW OF ACADEMIC PROFICIENCY DEGREE IN AZERBAIJAN

Abstract

The purpose of this research is to determine the ideas of the students who continue to the graduate year of 2012-2013 at Azerbaijan Universities, to detect the post graduate students' attendance by providing congress, symposiums and similar academic meeting in order to share their knowledge. Additionally, the aim of this research is to define the socio-demographic characteristics, the educational informations relevant to the bachelor's degree and the students' general problems. Depending on the findings of the study, the level of tendency of the students to the academic matter was described and the necessity, benefits, quality of this program as well as the opinions of the experienced problems were evaluated and the required suggestions were developed.

Keywords: *Azerbaijan, Postgraduate education, Postgraduate students, Research efficacy, Academic motivation*

* Üsküdar Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, abulfaz.suleymanov@uskudar.edu.tr

GİRİŞ

Lisansüstü öğretim, lisans derecesi ya da diploması almış olanlara ilgi duydukları bir bilim dalında yüksek lisans ya da doktora öğrenimi yaparak uzmanlaşma olanağı sağlamak üzere düzenlenen eğitimidir (Oğuzkan, 1993). Üniversitelerin ülke sorunlarının çözümlenmesine yönelik araştırma yapmalarında, yüksek nitelikli öğretim üyesi, bilim insanı ve araştırmacı yetiştirmelerinde, toplumların geleceğini hazırlayacak evrensel değerleri kazanmış, bilgi toplumunun gereklerini özümsemiş, üstün yeteneklerini geliştirmiş ve çağdaş toplum için gerekli seçkinleri yetiştirmede lisansüstü öğretimin önemli bir rolü bulunmaktadır (Özoğlu, 2002). Zira lisansüstü eğitim, bilimsel çalışmaya atılan ilk önemli adımdır. Bu nedenle yüksek lisans eğitiminin amacı yalnız özel bazı konularda derinleşmeyi ve uzmanlaşmayı sağlamak değil, aynı zamanda bilimsel araştırmanın yöntem ve tekniklerini de öğrenciye öğretmektir. Lisansüstü öğretimin yerine getirmesi beklenen görevleri kısaca nitelikli insan gücü yetiştirmek, araştırma yapmak, bilim insanı, öğretim üyesi ve işyerlerine uzman eleman yetiştirmek olarak sayabiliriz (Sezgin, 2002). Bu bağlamda programın başarısı, öğretimin ciddiyet ve kalitesi ile yakından ilgilidir. Diğer yandan gittikçe “yüksek lisans mezunu olmak” iş ilanlarında ve kadro yükselmelerinde belirleyici bir kritere çevrilmiştir. Nitekim son yıllarda iş dünyasının değişen şartlarının da zorlamasıyla yüksek lisans eğitimlerine ilgi giderek artmaya başlamıştır. Öte yandan programa ilginin artması akademik disiplinden uzaklaşması tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Zira akademik kaygılardan çok piyasanın beklentilerini karşılama çabasıyla yüksek lisans programlarına yönelen bireyler, bu programlara katılarak uzmanlıklarını derinleştirmeye ya da çeşitlendirmeye çalışmaktadırlar. Oysa lisansüstü öğretimin amacına ulaşmasında, öğrencilerin öğrenim gördükleri lisansüstü alanda akademik özyeterlik algı düzeylerinin yükseltilmesi büyük önem taşımaktadır.

Azərbaycan'da yüksek lisans eğitimi 1990'ların sonlarına kadar yüksek lisans aşaması olmaksızın yalnızca beş yıllık lisans programı dahilinde yürütülmüştür. Beş yıllık eğitimin ardından bilimsel kariyer yapmak isteyen fertler tüm dünyada doktora (PhD) tekabül eden “aspirantura” ve “dissertanura”^{1*} programına sınav yoluyla geçebilirlerdi. 1990'lı yılların sonlarına doğru lisans programı dört yıla indirildi ve “magistratura” adı

¹ Sovyet döneminde doktora programı “aspirantura” ve “dissertantura” olarak tanımlanıyordu. Bağımsızlıktan sonraki dönemde de bir süre bu isimlendirme geçerli oldu.

altında 1997 yılında yüksek lisans programına ilk giriş sınavları yapıldı. Bu tarz değişme daha ziyade Avrupa eğitim sistemine entegrasyon süreci çerçevesinde gerçekleşti (Aliyev 2011:9). Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun izni ile Azerbaycan Eğitim Bakanlığı'nın 17.06.1997 tarih ve 412 nolu kararıyla ülkenin 23 devlet, 9 özel (vakıf) üniversitesinde yüksek öğrenimin ikinci kademesi olan "magistratura"(MA)^{2**} aşamasına öğrenci alınmasına izin verildi. Bu tarihten itibaren üniversiteler yüksek lisans aşamasına kendi yaptıkları sınavla öğrenci almaya başladılar. Yüksek lisans öğrenimine devam etmek isteyen öğrenciler okumak istedikleri alanla ilgili yazılı sınava ve yabancı dil sınavına tabi tutuluyorlardı. Fakat bir süre sonra yüksek lisans giriş sınav sistemi değiştirildi. Azerbaycan Cumhurbaşkanıca 06.04.2005 yılında onaylanan 219 sayılı yasa gereğince üniversitelerin yüksek lisans kademesine öğrenci alımı Azerbaycan Devlet Öğrenci Seçimi Komisyonu (kısa adı :TDGK) tarafından yapılan merkezi sınavla yapılmaya başlandı. Yeni kurallara göre, sınavlar yeterlilik ve mantık testi olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmektedir. İlk önce test sorularıyla mantık, bilgisayar ve yabancı dil (İngilizce, Almanca, Fransızca veya Rusça) seviyesi tespit edilmekte, daha sonra başarılı olanlar için lisans döneminde aldığı derslerden yazılı yeterlilik sınavı yapılmaktadır (Azerbaycan'da Yüksek Lisans Sınav Koşulları 2012).

Bazı yüksek lisans programlarını tercih eden yüksek lisans adayları test yerine yazılı sınavlara tabi tutulmaktadır. Yabancı dil bölümü mezunları için ikinci bir yabancı dilden sınav yapılmaktadır. Aynı zamanda İngilizce yüksek lisans görmek isteyen adayların üniversite sınavlarında İngilizceden aldıkları puanlar, TDGK tarafından belirlenen yüksek lisans başvuru koşullarına da uygun olmalıdır. Yüksek lisans giriş sınavına kabul edilmek için adayların, başvuracakları anabilim dallarının uygun gördüğü dört yıllık bir yükseköğretim kurumundan mezun olmaları gerekmektedir. Bu sınavdan 60'ın üzerinde puan toplayan öğrenciler yüksek lisans öğrencisi olmaya hak kazanmaktadırlar. Aynı zamanda 80' in üzerinde puan toplayan öğrenciler Devlet burslusu olarak eğitime devam etmektedirler (Azerbaycan'da Yüksek Lisans Sınav Koşulları 2012). Bugün yaklaşık 35 üniversitede yüksek lisans eğitimi yapılmakta olup, bunların 15'i vakıf üniversitesidir (Magistratura Tehsili). 2014 yılı rakamlarına göre Azerbaycan üniversitelerinde on bir bin civarında yüksek lisans öğrencisi eğitim almaktadır (Azerbaycanda 136 bin

² Yüksek Lisans

talebe, 11 bin magistr var). Yüksək lisans yönetmeliği gereğince öğrenciler iki sene ders dönemine tabi tutulmaktadır. Birinci ders döneminin sonundan itibaren tez konusu belirlenmekte ve öğrenci danışmanın gözetiminde tez çalışmasını sürdürmektedir.

Üniversite sayısının hızla arttığı ve her üniversitenin kendi yüksek lisans veren programını açma çabasına girdiği Azerbaycan'da, yüksek lisans eğitim programlarında, öğrencilerin hazırlık düzeyi ve çalışma şartlarıyla ilgili olarak pek çok sorun yaşanmaktadır. Ancak bu sorunlarla ilgili özgün çalışmaların sınırlı olduğu, konunun oldukça az araştırıldığı gözlenmektedir. Oysa mevcut sorunların tespiti için gerek öğretim üyesi ve lisansüstü eğitim kurumları, gerekse öğrenci boyutuyla konunun genel ve spesifik olarak araştırılması gerekmektedir. Bu bağlamda mevcut hususların Azerbaycan üniversitelerinde görünümünü saptamak ve Azerbaycan üniversitelerinde yüksek lisans programına devam eden öğrencilerin eğitim -öğretim faaliyetlerini kendilerine sunulan imkanlar çerçevesinde nasıl değerlendirdiklerini tespit etmek amacıyla 2012-2013 ders döneminde Azerbaycan'ın çeşitli üniversitelerinde Yüksək Lisans öğrencileri üzerinde tarafımızdan bir araştırma yapılmıştır.

Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Lisansüstü eğitim öğrencilerinin bilimsel araştırmalara yönelik tutumları nasıldır ve hangi düzeydedir?
2. Azerbaycan üniversitelerinde yüksek lisans programına devam eden öğrenciler eğitim -öğretim faaliyetlerini onlara sunulan imkanlar çerçevesinde nasıl değerlendirmektedirler?
3. Programa devam etmeleri onların iş bulma olanaklarını ve çalışma koşullarını nasıl etkilemektedir?
4. Lisansüstü eğitim öğrencilerinin bilgi paylaşımı sağlayan kongre, sempozyum ve benzeri bilimsel toplantılara katılımları hangi düzeydedir?

Ayrıca bu araştırmada, öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ve genel sorunlarının belirlenmesi de amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Lisansüstü eğitim öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri, akademik güdülenme düzeyleri, programın gerekliliği ve yararları ile ilgili düşünceleri, programa nasıl baktıkları, programa devam etmelerinin iş bulma olanaklarını ve çalışma koşullarını nasıl etkilediği, ne gibi yaşantılarının olduğu ve karşılaştıkları temel sorunların neler olduğu, ne gibi önerilerde bulduklarıyla ilgili değerlendirmelerini incelemeyi amaçlayan bu araştırma ilişkisel tarama modelinde planlanmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2010: 77).

Araştırmada anket uygulaması ile örneklemin sosyo-demografik özellikleri, ortaöğretim ve lisans eğitimi bilgileri, yüksek lisans eğitim hayatına ilişkin bilgileri, çalışma yaşamlarına ilişkin bilgiler ve kültürel hayatlarına ilişkin ders seçimi ile ilgili veri toplanmıştır. Veri toplama aracı, literatürden yararlanılarak araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Anket formu 1 açık uçlu ve 55 kapalı uçlu olmak üzere toplam 56 sorudan oluşmaktadır. “Azerbaycan’da Yüksek Lisans Öğrencilerinin Bilimsel Yeterlilik Düzeyi Bakımından Değerlendirilmesi” başlıklı anket yüksek lisans öğrencilerinin bilgilerini içeren beş bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme, “basit seçkisiz örnekleme” yoluyla belirlenmiş olup, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Azerbaycan’ın Bakü, Sumgait, Gence ve Nahçıvan şehirlerinde yer alan 6 farklı üniversitede yüksek lisans programının birinci ve ikinci sınıfına devam eden 73 öğrenciden oluşmaktadır. Örnekleme hacmi belirlenirken zaman ve maliyet olmak üzere iki temel kısıtlayıcı faktör göz önünde bulundurulmuştur.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde araştırmadan elde edilen verilerin istatistiksel değerlendirmesi sonucu ulaşılan bulgular bu çalışmanın amacı doğrultusunda seçilerek sekiz ana başlık altında tablolar halinde sunulmuştur.

Örnekleme İlişkin Tanıtıcı Bilgiler

Bu bölümde, yüksek lisans öğrencileri ve yakınlarına ait sosyo –demografik özelliklere ve ekonomik durumlarına ilişkin özelliklere yer verilmiştir.

Yüksek Lisans ğrencilerinin Sosyo-Demografik zellikleri

Yüksek lisans ğrencilerinin sosyo-demografik zellikleri Tablo1'de gösterilmiştir. Cinsiyet dağılımına bakıldığında örneklem %46.6'sı kadın, %53.4' erkektir. Örneklem yaş ortalaması % 34.3' 21-22, % 33' 23, % 20.5'i 24 yaş ve üzeri grubunda yer almaktadır. Örneklem % 8,2'si evli, % 78.1'i bekar, % 13.7'i nişanlıdır. Örneklem % 56.2'si en uzun süre büyük şehirde (başkent Bak'de), % 19.2'i Sumgayıt, Gence, Lenkeran, Nahçıvan gibi ülkenin diğer şehirlerinde, %16.5'i ilçede ve % 8.2'i köyde yaşamışlardır.

Tablo 1. Örneklem sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı

ÖZELLİKLER	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Erkek	39	53.4
Kadın	34	46.6
Yaş grubu		
21-22	25	34.3
23	33	45.2
24	11	15.1
25-26	4	5.4
Medeni durum		
Evli çocuk(lar) var	3	4.1
Evli çocuk (lar) yok	3	4.1
Bekar	57	78.1
Nişanlı	10	13.7
En uzun süre yaşanılan yer		
Büyükşehir	41	56.2
şehir	14	19.2
İlçe	12	16.5
Köy	6	8.2

Örneklem Yakınlarına İlişkin Demografik Bilgiler

Örneklem yakınlarına ilişkin demografik bilgiler olarak anne, baba ve eğitim durumları ile ailelerinin gelir durumlarına ilişkin bilgilere Tablo 2'de

yer verilmiştir. Buna göre katılımcıların annelerinin % 32.9'u lise mezunu, %37'si fakülte mezunu iken, babalarının %21.9'u lise, %16.4'i yüksekokul, %58.9'u fakülte ve % 6.8'i yüksek lisans/doktora mezunudur.

Tablo 2. Örneklemin yakınlarına ilişkin özelliklerin dağılımı

Özellikler	Anne		Baba	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Ortaokul (8-ci sınıf)	4	5.5	2	2.8
Lise	24	32.9	16	21.9
Yüksekokul	12	16.4	7	9.6
Fakülte	27	37.0	43	58.9
Yükseklisans/doktora	6	8.2	5	6.8
Ailenin gelir düzeyine göre toplumdaki konumu	Frekans	Yüzde		
Yüksek	13	17.8		
Orta	56	76.7		
Alt	4	5.5		
Toplam	73	100		

Örneklemin Yüksek Lisans Eğitimine Başlama Nedenleri

Tablo 3'de örneklemin yüksek lisans eğitimine başlama nedenleri gösterilmiştir. Bu nedenler incelendiğinde, yüksek göreve gelme (% 26.6) örneklemini teşkil eden öğrenciler tarafından en önemli neden olarak gösterilmiştir. Diğer nedenler ise kendini geliştirme (% 22.4), yüksek lisans yapmak moda olduğu için (% 12,6), ebeveynler istedikleri için (% 8,4), üniversitede öğretim görevlisi olma (% 8,4) ve çalıştığı iş yerinde kariyer yapma olanağı kazanma (% 7,1) olarak sıralanmıştır. Bulgulardan da anlaşıldığı gibi örneklemin yüksek lisans eğitimine başlama nedenleri arasında kariyer yapma ve çalışma koşullarını iyileştirmeye ilgili nedenler ön plandadır. Bu nedenlere bakıldığında örneklemini teşkil eden öğrencilerin özellikle sosyo-ekonomik bazı faktörleri temel alarak yüksek lisans eğitimine başladıkları anlaşılmaktadır. Bu sonucu ekonomik nedenlerin giderek öğrencilerin tercihlerini etkiliyor olması olgusuyla açıklamak mümkün. Araştırma bulguları arasında

dikkat çeken bir diğer husus örneklemin %12.6'sının “yüksek lisans yapmak moda olduğu için” bu işe yeltendikleridir. Buradaki yaklaşım, “madem iş bulamıyorum, yapacak başka bir şey yok, bari bir dereceye sahip olayım” şeklindedir. Bu felsefedeki öğrencilerin motivasyonları fazla olmadığı için, lisansüstü eğitim de başarılı olma ihtimalleri çok düşüktür.

Tablo 3. Örneklemin yüksek lisans eğitimi alma nedenleri

Yüksek lisans eğitimi alma nedenleri	Frekans	Yüzde
Bir sonraki akademik aşamaya geçiş yapma	3	4.2
Üniversitede öğretim görevlisi olma	6	8.4
Kendini geliştirme	16	22.4
İş bulmakta avantaja sahip olma	1	1.4
Ebeveynler istedikleri için	6	8.4
Yüksek lisans yapmak moda olduğu için	9	12.6
Yüksek göreve gelme	19	26.6
Çalıştığı iş yerinde kariyer yapma olanağı kazanma	5	7.1
Diğer sebepler	7	10
Toplam	73	100

Örneklemin Yüksek Lisans Programı Giriş Sınavına Hazırlanma Şekli

Örneklemin yüksek lisans programına giriş sınavına hazırlığı hangi yollarla yaptıklarına ilişkin sorulara verdikleri cevapların dağılımı Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerin yüksek lisans programına hazırlanma yollarından yüksek lisans hazırlık kursuna gitme (%14) ve özel hocadan ders alma (%12.4) gibi özel hazırlık etkinliklerini daha az tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Buna mukabil arkadaşlarıyla birlikte çalışma (%24.8) ve kendi kendine çalışma yolunu tercih etme sıklığı (%30.3) ağırlıktadır. Öte yandan hiç hazırlanmadan direkt sınava girip kazananların oranının da yüksek oluşu (%19.3) araştırmanın önemli bulgularından biridir.

Tablo 4. Örneklemin yüksek lisans sınavlarına hazırlanma şekli

Öğrencilerin sınava hazırlanma şekli	Frekans	Yüzde
Yüksek lisans hazırlık kurslarına devam ettim	10	14
Özel hocayla hazırlandım	9	12.4
Hiç bir kursa gitmeden kendim hazırlandım	22	30.3
Arkadaşlarımla birlikte hazırlandık	18	24.8
Hiç hazırlanmadan direkt sınava girdim ve kazandım	14	19.3
Toplam	73	100

Örneklemin Akademik Hazırlık Düzeyi

Yüksek lisans süreci, mesleki bilgi ve deneyimlerini arttırmanın yanında akademik çalışmalara yönelmenin temel basamaklarından biri olarak kendini geliştirmeyi hedefleyen bireylerin yaşantısında önemli süreçlerden biridir. (Karaman ve Bakırcı, 2010). Bu bağlamda lisansüstü eğitimini diğer öğretim kademelerinden ayıran etmenlerden biri seçici bir eğitim olmasıdır. Ülkeye hizmet verecek farklı kurumlarda uzman veya yönetici olarak görev yapacak bireyler ve öğretim üyeleri lisansüstü programlar aracılığıyla yetiştirilmektedir. (Doyon 2000) Bu noktada, nitelikli insan gücü yetiştirmek, araştırma yapmak, bilim insanı, öğretim üyesi ve işyerlerine uzman eleman yetiştirmek lisansüstü eğitimin temel işlevleri olarak gösterilebilir (Sezgin, 2002). Bunun sağlanabilmesi için ise öğrencilerin bilimsel araştırma yöntemlerine en azından temel düzeyde hakim olmaları gerekmektedir.

Araştırma kapsamında örnekleme alanı ile ilgili ulusal/uluslararası dergilerde makale yayınlama, proje hazırlama ve bilimsel toplantılara katılma konusundaki yeterliliğe ilişkin görüşleri sorulmuştur.

Örneklemin Bilimsel Makale Yayınlama Düzeyi

Araştırma kapsamında örneklemin cevapları incelendiğinde (Tablo 5) , bilimsel makale yazma konusunda yeterlilik sorunu yaşadıkları anlaşılmaktadır. Nitekim örneklemin % 74'ü program süresince “hiç bir bilimsel makale yayınlamadıkları”nı dile getirmişlerdir. Buna sebep olan etkenlerin başında sırasıyla makale yazma konusundaki bilgi yetersizliği, yabancı dil yetersizliği, yayın yapmayı teşvik edici düzenlemelerin olmaması ve kısmen de

ulusal araştırma grupları arasındaki bilgi aktarımının eksikliği gelmektedir.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin araştırma yeterliliği düzeyleri üniversiteler açısından anlamlı bir değişim ve farklılaşma göstermemektedir. Bu bulgu, üniversitelerin araştırma olanaklarının benzerlik göstermesi olgusuyla açıklanabilir. Bu eksikliğin giderilebilmesi için derslerin daha fazla uygulama içerecek şekilde planlanmasını ve ders sayısının artırılmasını önerdikleri dikkat çekmektedir.

Tablo 5. Örneklemin bilimsel makale yayımlama düzeyleri

Yüksek lisans eğitim süresince gazete veya dergilerde makaleniz yayınlandı mı?	Frekans	Yüzde
Günlük (haftalık) gazete ve dergilerde makalem yayınlandı	6	8,4
Ulusal düzeyde saygın bilimsel dergide makalem yayınlandı	2	2,9
Uluslararası bilimsel dergide makalem yayınlandı	1	1,4
Hem makalem, hem kitabım yayınlandı	1	1,4
Hiç bir makalem yayınlanmadı	54	74
Diğer	9	12
Toplam	73	100

Örneklemin Bilimsel Toplantılara Katılma Oranları

Yüksek lisans öğrencilerinin bilgi paylaşımı sağlayan kongre, sempozyum ve benzeri bilimsel toplantılara katılmaları kendi kişisel ve profesyonel gelişimleri açısından önem arz etmektedir (Karaman, S. ve Bakırcı, F. 2010 :95). Araştırmaya iştirak eden öğrencilerin büyük bir kısmı (%40) bu tür bilimsel etkinliklere hiç katılmadıklarını, %37'si çok az katıldıklarını ve yalnız %12'si çok katıldıklarını beyan etmişlerdir (Tablo 6). Bu sonuçlardan yola çıkarak yüksek lisans öğrencilerinin alanı ile ilgili bilgileri ulusal veya uluslararası platformlarda paylaşma yeterliliklerinin geliştirilmesi için öğretim üyelerinin ve bilhassa tez danışmanlarının rehberliğine ihtiyaç duyulduğunu belirtmek gerekir. Nitekim tez danışmanının lisansüstü eğitimde oldukça önemli bir yeri vardır ve onun en belirgin özelliklerinden biri öğrenciye akademik kişiliği ile örnek olmasıdır (Tosun 1997).

Tablo 6. Örneklemen bilimsel toplantılara katılma oranları

Bilimsel konferanslara katıldınız mı?	Frekans	Yüzde
Evet çok katıldım	9	12
Çok az katıldım	27	37
Hayır hiç katılmadım	29	40
Diğer	8	11
Toplam	73	100

Örneklemen Yabancı Dil Bilgisi

Akademik alanda küreselleşme sebebiyle yabancı dil genelde bütün alanlardaki eğitimde, özelde ise lisansüstü eğitimde önemli bir yer tutmaktadır. Zira özellikle tez yazımı sürecinde yabancı dil bilgisine sahip olmak öğrencilere ilgili literatüre kolay erişim olanağı sağlamaktadır (Barker ve Pitts 1997: 225). Öte yandan uluslar arası düzeyde yapılacak her türlü bilimsel etkinlik yabancı dilde olup öğrencilerin yabancı dil bilgisine sahip olmaları koşuluyla bu tür etkinliklere katılabilmek fırsatı oluşabilmektedir. Benzer şekilde işe alım süreçlerinde, yabancı dil önemli bir kriter olduğundan, insanlar meslek dallarına göre bir yabancı dilin yanında ikinci bir yabancı dili kariyerlerine katmak istemektedirler.

Yüksek lisans öğrencilerinin yabancı dil bilgilerinin ne düzeyde olduğunu saptamak amacıyla öğrencilere uygun soru yöneltilmiştir. Alınan sonuçlar Tablo 7’de gösterilmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde örneklemen %28’i İngilizceyi orta düzeyde bildiklerini beyan etmişlerdir. Örneklemen %14’ünün yabancı dil konusunda sıkıntı yaşadığı ve kendini yetersiz gördüğü anlaşılmaktadır. Buna göre yüksek lisans öğrencilerinin önemli bir kısmının (25,2%) hem İngilizce, hem de bu coğrafyada yayınlanmış bilimsel kitap ve makaleler açısından önemli bir kaynak oluşturan Rusçayı orta düzeyde bildikleri anlaşılmaktadır. Bu durumda öğrenciler orta düzeyde bir dil bilgisine sahip olmakla bu dilde yayınlanan bilimsel makaleleri okuyup anlamak bağlamında sorunlar yaşayabilirler.

Tablo 7. Örneklemin yabancı dil bilgisi düzeyi

Hangi yabancı dili hangi düzeyde biliyorsunuz?	Frekans	Yüzde
Rusçayı iyi düzeyde anlıyor, konuşuyor ve yazıyorum	5	7
Rusçayı orta düzeyde biliyorum	3	4,2
İngilizceyi iyi düzeyde anlıyor, konuşuyor ve yazıyorum	7	9,8
İngilizceyi orta düzeyde biliyorum	20	28
Hem ingilizce, hem rusçayı orta düzeyde biliyorum	18	25,2
Diğer dilleri (arapça, almanca, fransızca) orta düzeyde biliyorum	10	14
Yabancı dil bilgim zayıf	10	14
Toplam	73	100

Yüksek Lisans Öğrencilerinin Çalışma Yaşamlarına İlişkin Bilgiler

Günümüzde bireylerin iş sahibi olabilmeleri için sadece üniversite mezunu olmaları çoğu alanda yeterli görülmemektedir. Pek çok alanda iş başvuruları değerlendirilirken, adayların lisansüstü eğitim almış olmaları önkoşul olarak istenmektedir.

Örneklemin çalışma durumlarının Yüksek Lisans Programına katılımlarını nasıl etkilediğine ilişkin bulgular Tablo 8’de verilmiştir. “Çalışıyor musunuz?” sorusuna örneklemin % 15’i “orta maaşlı bir kamu görevlisiyim”, %7’si “düşük maaşlı devlet işinde çalışıyorum”, %8’i “iyi maaşlı özel şirkete çalışıyorum”, %27.6’sı “orta maaşlı özel şirkete çalışıyorum”, %20’si “iş bulamadığım için çalışmıyorum”, %16.5’i de “yüksek lisans eğitimime engel teşkil etmesi dolayısıyla çalışmıyorum” yanıtını vermişlerdir.

Bulgulardan özellikle çalışan öğrencilerin ciddi bir zaman sorunu yaşadıklarını gözlemlemek mümkündür. Bu durum özellikle çalışan öğrencilerin programdan beklentisini olumsuz yönde etkilemektedir. Nitekim konuya ilişkin başka bir soruda örneklemin %54.5’i çalışma nedeniyle derslere hazırlanmada zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. %13.6’sı da derslerini engellediği için part-time çalışmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Bu bağ-

lamda ders saatlerinin yüksek lisans öğrencilerinin çalışma saatleri göz önünde bulundurularak düzenlenmesi programın daha cazip hale gelmesini sağlamak ve öğrencilerin performanslarının artırılması açısından önemlidir.

Tablo 8. Örneklemin çalışma durumu

Çalışıyor musunuz?	Frekans	Yüzde
Orta maaşlı kamu hizmetinde çalışıyorum	11	15
Az maaşlı kamu hizmetinde çalışıyorum	5	7
Orta maaşlı özel şirkette çalışıyorum	20	27,6
Yüksek maaşlı özel bir şirkette çalışıyorum	6	8
İş bulamadığım için çalışmıyorum	14	20
Yüksek lisans eğitimime engel teşkil etmemesi için çalışmıyorum	12	16,5
Diğer	5	7
Toplam	73	100

Örneklemin Programın Gerekliliğine ve Yararına İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin yüksek lisans eğitimine başlamalarından duydukları memnuniyet düzeyini saptamak amacıyla iki soru yöneltilmiştir. Örneklemin büyük çoğunluğu (% 47.9) programı yararlı bulup beklentilerinin tam karşılandığını belirtirken (Tablo 9), bazı öğrenciler uygulamadaki sorunlardan dolayı programın yararları konusunda çok olumlu yaklaşmamaktadırlar (%12.3). Beklentilerin karşılanmama nedeni olarak bir kısım öğrenci uygulama yeterliliğini arttıracak bilgileri alamadıkları gerekçesini dile getirmişlerdir. Özellikle sosyal bilim öğrencileri bu bağlamda programa ilişkin daha olumsuz görüşlere sahiptirler. Böyle düşünmelerinin bir diğer nedeni olarak kendi alanlarında istihdam sorununun bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda eğitim sürecinde yapılacak düzenlemelerin yanı sıra, yüksek lisans öğrencilerinin ve mezunlarının istihdam edilebileceği, üniversiteler, özel sektör ve kamu araştırma merkezlerinin kapasitelerinin geliştirilmesine de odaklanılması gerekmektedir.

Aynı zamanda katılımcıların yaptıkları diğer açıklamalar incelendiğinde, bazı öğrenciler uygulamalardaki sıkıntılardan ve alandaki öğretim üyelerinin yaklaşımlarından dolayı beklenen yararın tam olarak sağlanmadığı

hususunda görüş beyan etmişlerdir. Derslerin işleniş biçimi, kaynak bulmada sıkıntılar, devam ve puanlama ile ilgili hususları başlıca sebepler olarak ifade etmişlerdir. Öte yandan öğrenciler uygulama alanında eksiklikler olduğu konusunda görüş beyan etmişlerdir.

Tablo 9. Örneklemen programa ilişkin beklentilerinin karşılanma düzeyi

Genel olarak yüksek lisans beklentilerinizi karşıladı mı?	Frekans	Yüzde
Beklentilerim tam karşılandı	35	47.9
Beklentilerim %50 karşılandı	23	31.5
Beklentilerim karşılanmadı	9	12.3
Diğer	6	8.2
Toplam	73	100

Örneklemen Programdan Sonraki Eğitim Yaşamına İlişkin Düşünceleri

Örneklemen yüksek lisansdan sonraki dönem için eğitim planlarıyla ilgili düşünceleri sorulduğunda örneklemen önemli bir kısmı Azerbaycan'da doktora programında eğitimini devam ettirmek istediklerini (%21.5) ve bir bölümü de (%17.1) yurtdışında doktora yapmak arzusunda olduklarını belirtmişlerdir (Tablo 10). Bunlar daha ziyade akademik kariyeri düşünen öğrencilerdir. Örneklemen yine önemli bir bölümü bu aşamadan sonra eğitimlerine bir üst programda devam etmek istemediklerini belirtmişlerdir (%21.4) Bu kesim daha ziyade yüksek lisans programına çalıştıkları iş yerinde daha iyi bir konuma gelmek veya daha iyi koşullarda iş bulma imkanı elde etmek için başlayan öğrencilerdir. Aynı zamanda az da olsa bu seçeneği işaretleyen öğrenciler arasında yüksek lisans programından umduğunu bulamayanlar da bulunmaktadır. Örneklemen önemli bir bölümü de (%31.4) gelecekteki eğitim planlarıyla ilgili kararsız olduklarını dile getirmişlerdir. Bunların bir bölümü bir an önce eğitim sürecini tamamlayıp çalışma hayatına başlamak isteyen, bir kısmı da doktora yapmanın onlara hangi faydaları sağlayacağı konusunda bilgi sahibi olmayan öğrencilerdir.

Tablo 10. Örneklemde gelecekteki eğitim yaşamlarına ilişkin görüşleri

Yüksek lisans programından sonra eğitiminizi devam ettirmek istiyor musunuz?	Frekans	Yüzde
Azerbaycanda doktora programında eğitimimi devam ettirmek istiyorum	15	21.5
Yurtdışında doktora programında eğitimimi devam ettirmek istiyorum	12	17.1
Artık okumak istemiyorum	15	21.4
Daha karar vermedim	22	31.4
Diğer	9	12.3
Toplam	73	100

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada 2012–2013 yılı itibariyle Azerbaycan üniversitelerinde yüksek lisans programına devam eden öğrencilerin programa ilişkin görüşleri, çalışma durumuna ilişkin düşünceleri, yüksek lisans öğrencilerinin bilgi paylaşımı sağlayan kongre, sempozyum ve benzeri bilimsel toplantılara katılım düzeyleri araştırılmıştır. Elde edilen sonuçları ve mevcut sorunlara ilişkin çözüm önerilerini şöyle sıralamak mümkündür:

- Araştırma kapsamında kuramsal ve uygulamalı bilgilerini geliştirip derinleştirmeye ilişkin yeterlilikleri sorulduğunda öğrencilerin büyük çoğunluğunun bu konuda belirgin sorunlara işaret ettikleri görülmüştür. Örneklemde cevaplarından lisansüstü eğitimleri sırasında uygulama boyutunun eksik kaldığı ve bunun onları rahatsız ettiği görülmektedir.
- Öğrenciler önemli sorunlardan biri olarak yapılan derslerde bilimsel kaynak eksikliği sorunu olduğunu belirtmişlerdir. Oysa daha ziyade araştırma ruhunu güçlendirmesi gereken araştırmanın yeterli bilimsel kaynak olmadığında amacına ulaşması mümkün olmamaktadır.
- Belirtilen bir diğer önemli sorun çalışan öğrencilerin derslere devam konusudur. Nitekim çalışan öğrencilerin önemli bir kısmı devam sorununa dikkat çekerek, programa devam etmede güçlükler yaşadıklarını belirtmişlerdir.

- Araştırmada akademik yeterlilik bağlamında ortaya çıkan en önemli sorunların başında öğrencilerin makale yazımı ve bilimsel etkinliklere katılma sorunu gelmektedir. Bunun önemli nedenleri arasında makale yazımı konusunda lisansüstü programlarda yeterli bilgi verilmemesi, yabancı dil yetersizliği ve yayın yapmaya teşvik edici düzenlemelerin olmaması gösterilmiştir.

Araştırma bulguları doğrultusunda aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

1. Yüksek lisans eğitim programı geliştirilirken amaç ve hedeflere uygun zorunlu ve seçmeli derslerin ve diğer eğitim etkinliklerinin belirlenmesi ve düzenlenmesi gerekmektedir. Zorunlu dersler programın ana amacına uygun, olmazsa olmaz konulara yönelik, seçmeli dersler ise, özellikle lisansüstü programlarda öğrencinin çalışmak istediği alanlara yönelik olarak çeşitlilik göstermelidir.

2. Öğrencilerin bilimsel makale yazımı sorununun çözümü açısından özendireci düzenlemelerin yapılması ve lisansüstü ders programlarında ilgili derslerin verimlilik düzeyinin yükseltilmesi ve araştırma kültürünün oluşturulmasında etkili olan Araştırma Yöntemleri gibi derslerin lisans ve lisansüstü düzeyde daha etkili verilmesi ve bu derslerin verilmediği yerlerde programa eklenmesi gerekli görülmektedir. Aynı zamanda doktora aşamasında olduğu gibi yüksek lisans öğrencilerine de yayın yapma zorunluluğu getirilmesi sorunun çözümüne olumlu katkıda bulunacaktır.

3. Öğrencilerin bilimsel kongre ve sempozyumlara katılımını sağlamak için de yüksek lisansta öğrencilerin çalışmalarını en azından ulusal düzeyde sunmaları mezuniyet şartı olarak konulmalıdır. Hocalar da öğrencilerle ortak yayın yapma konusunda daha istekli olmalıdır.

4. Öğrenciler alanla ilgili güncel yayınların takibi, iletişim ağları geliştirme, yurt içi ve yurt dışında alanın akademisyenleri ile iletişime geçme konusunda cesaretlendirilmelidir. Bununla birlikte yüksek lisans eğitimi sırasında yurtdışında staj imkanının sağlanması yerinde olacaktır. Üniversiteler, enstitüler bu yeterlilikler çerçevesinde ders, içerik ve program türlerini yeniden düzenleyip gözden geçirirken bu beklentileri dikkate almalıdır.

5. Yüksek lisans öğrencilerinin araştırma projelerine desteğin sağlanması,

yabancı dil seviyelerini ölçen ve akademik yükselmelerde bir kriter olarak dikkate alınan yabancı dil sınavlarına akademisyeni hazırlayacak yabancı dil kurslarından üniversitelerde ücretsiz yararlanılması önem arz etmektedir. Öğrencilerin proje faaliyetlerine gerekli finansmanı bulabilmeleri, ulusal ve uluslararası projeler yolu ile diğer araştırmacılarla işbirliğine girebilmeleri, üniversiteler bünyesinde ulusal ve uluslararası projelere başvurma ve bu projeleri yürütme ile ilgili destek verecek proje koordinasyon ve araştırma merkezleri yolu ile sağlanabilir.

6. Ders, tez, seminer, diğer eğitim etkinliklerinin sürelerinin öğrencinin kazanması beklenen bilgi, beceri ve tutum hedeflerine göre belirlenmesi gerekir. Böylece her ders veya eğitim etkinliğinin süresi; kullanılacak öğrenim yöntemlerine göre saptanır ve yasal öğrenim süresi içinde dağılımı belirlenir. Çünkü, mesleki bilgi ve becerilerin devamının sağlanabilmesi için lisansüstü eğitim gereklidir.

7. Bu araştırmadan elde edilen bulgulardan hareketle, lisansüstü programlarının değerlendirilmesiyle ilgili başka çalışmaların da yapılması, farklı alanlarda programların değerlendirilmesi, lisansüstü eğitim alan öğrencilerin yanı sıra öğretim üyelerinin de görüşlerinin alınması önemlidir.

KAYNAKÇA

Aliyev, İ. (2011), "Avropa Ali Tehsiline İntegrasiya: Problemler, Perspektivler" (Ed) *Avrupayüksek öğrenim sistemine entegrasyon: problemler, perspektivlər* Ulusal Konferansı Bidiri Kitabı İçinde . Bakü, Fehrim-Film Yay.

Barker, R. T., & Pitts, M. W. (1997), "Graduate Students As Mentors: An Approach For The Undergraduate Class Project ", **Journal of Management Education**, 21(2) pp. 221-231.

Doyon, D. (2000), **Interdepartmental Mentoring Program For Middle Managers**. Module 1: Basic Information, Middle Managers Network and Human Resources Development, Canada, Quebec Region.

Karaman, S., Bakırcı, F. (2010), "Türkiye’de Lisansüstü Eğitim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", **Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 5(2), ss.94-114.

Karasar, N. (2010), **Bilimsel Araştırma Yöntemi (21. Baskı)**. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Oğuzkan, F. (1993), **Eğitim Terimleri Sözlüğü**. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayını.

Özoğlu, S. Ç. (2002), **Öğretim Üyesi ve Bilim İnsanı Yetiştirme, Lisansüstü Öğretimin Planlanması**, Ankara, Anı Yayıncılık.

Sezgin, F. (2002), “Araştırma Görevlilerinin Yetiştirilmesinde Tez Danışmanı Öğretim Üyelerinin Yetiştiricilik Rollerini” (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Tosun, İ. (1997), **Bilim Adamı Yetiştirme: Lisansüstü Eğitim**, Ankara, TÜBA Yayınları

İNTERNET KAYNAKLARI

Azerbaycan'da Yüksek Lisans Sınav Koşulları (**26.08.2014**). (Çevrimiçi) <http://1news.com.tr/azerbaycan/kulturyasham/20120111015921285.html> (**11.01.2012**)

Azerbaycanda 136 min talebe, 11 min magistr var (**30.09.2014**) (Çevrimiçi) http://az.azvision.az/Azerbaycanda_136_min_telebe,_-19492-xeber.html#.VEEzN1eGdI0

Magistratura Tehsili **26.09.2014** (Çevrimiçi) <http://www.edu.gov.az/view.php?lang=az&menu=112>